

Скоморовська Наталія Богданівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики навчання,
Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОРИ У ШКІЛЬНОМУ АНАЛІЗІ ЕПІЧНОГО ТВОРУ

Метафора – це різновид тропів, перенесення ознак одного предмета чи явища на інший на основі їхньої схожості. З метафорами часто працюють творчі особистості. У багатьох художніх творах метафори стають засобом творення образів, їх індивідуалізації, допомагають розуміти вчинки персонажів, простежити причинно-наслідкові зв'язки. За допомогою цих тропів автор посилює експресивність тексту, піднімає його на новий художній рівень. Увага до метафор допомагає читачам зрозуміти особливості світогляду митця, систему його життєвих цінностей.

Учитель на уроках літератури може використовувати метафору на всіх етапах роботи, у різних методах і прийомах. У процесі творчого читання вчить осмислено сприймати нову інформацію, уважно читати текст, самостійно визначати важливі для розуміння змісту твору частини, пояснює, що часто саме через метафору автор передає свої погляди. Здобувачі освіти вчаться шукати актуальні слова, розуміти їх значення у розкритті ідеї твору. Використання метафори допомагає краще зрозуміти різні типи текстів, часто абстрактні, у яких важлива інформація лежить не на поверхні, а розкидана, захована в окремих реченнях.

Важливе значення для розвитку мислення та усного мовлення має евристична бесіда. За допомогою цього методу відбувається активний обмін думками, школярі дають відповіді на різнотипні, різнорівневі запитання, набувають досвіду їх формулювати. Бесіда має бути спрямована на аналіз, пошук аналогій, порівняння. Здобувачі освіти беруть участь у проблемно-пошуковому діалозі, обговорюють сюжет, проблематику, композицію, образи, способи їх творення, аналізують твір як явище мистецтва. Вчитель, у свою чергу, спостерігає рівень розуміння нового матеріалу. Практично у кожному

частину бесіди, аналізуючи персонажів, проблематику, сюжет, можна ввести важливі для їх розуміння метафори.

До системи запитань важливо вводити проблемні, які є складовою проблемного підходу, оскільки проблемність є поштовхом до розвитку мислення школярів. Проблемні запитання з метафорам стимулюють пізнавальну активність, підштовхують до розмірковувань. У їх формулюванні завжди міститься прихована суперечність, оскільки розуміння метафори у людей різне. У процесі роботи активізується попередній досвід та відбувається активний процес здобуття нових знань. Відповідь на проблемне запитання школярі знайдуть тільки на основі аналітичної пошукової роботи. Вони мають детально вивчити новий матеріал, застосовуючи при необхідності порівняння, протиставлення і тільки після цього давати відповідь на запропоноване проблемне запитання, пояснювати власне бачення метафори у ньому.

Метафора важлива для організації дискусії в класі. Завдання дискусії – через колективне обговорення виявити істину або знайти правильне вирішення певного завдання. У процесі підготовки школярі вчаться здійснювати багатофактовий аналіз, будувати свою думку на аргументах і власних осмисленнях фактів. Метафора може бути присутня у проблемному завданні, яке пропонується для роботи. Також вчитель орієнтує школярів на пошук влучних метафор у тексті, які стануть вагомими аргументами у дискусії.

Організовуючи дослідницько-пошукову роботу на уроці, вчитель може запропонувати здобувачам освіти системно працювати з метафорами, детально проаналізувати художній текст або його частини, дібрати додаткову необхідну літературу. Результатом роботи може бути медіапродукт, який школярі виготовляють самостійно.

Для того, щоб показати взаємозв'язок української літератури з літературною творчістю інших народів, словесник використовує прийом порівняльного аналізу. Аналогії можна проводити на рівні сюжетів, проблематики, персонажів, жанрової структури, напряду, стильових потоків у різних національних літературах. Для роботи вчитель пропонує цитату із метафорою, яка здатна об'єднати кілька творів. Такий аналіз розширить

погляди здобувачів освіти на літературу, допоможе сформувати у них стійкі уявлення про різноманітність світу, школярі вдосконалюють навички аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

Перевірити знання та вміння здобувачів освіти вчитель може за допомогою різноманітних тестових завдань, які також будуть містити актуальні для твору метафори. Наприклад, аналізуючи твір «Кайдашева сім'я», педагог пропонує встановити відповідність.

А. Мелашка. Б. Маруся. В. Омелько. Г. Лаврін. Д. Карпо.

1. «До неї прилипла якась облесливість у розмові й повага до панів. В її уста прилинув осміх, а з словами неначе полилась патока з уст. Під її солодкими словами ховається гіркий полин».

2. «Він був добрий стельмах, робив панам і селянам вози, борони, плуги та рала і заробляв добрі гроші, але ніяк не міг вдержати їх у руках. Гроші втікали до шинкаря».

3. «Веселі сині, як небо, очі світились привітно й ласкаво. Тонкі брови, русяві дрібні кучері на голові, тонкий ніс, рум'яні губи – все подихало молодою парубочою красою».

4. «Тонкі пружки його блілого лиця з тонкими губами мали в собі щось неласкаве. Гострі темні очі були ніби сердиті. В лиці, в очах було розлите щось гостре, палке, гаряче, було видно розум з завзяттям і трохи з злістю».

5. «Її краса так засліпила йому очі, так разом заманила серце, що вона йому здавалась не дівчиною, а русалкою».

Для розвитку літературно-творчих здібностей школярів, їх уяви, фантазії, асоціативного мислення словесник пропонує творчі роботи на створення, завершення чи вдосконалення продукту з використанням метафор.

Як бачимо, метафора може бути присутня на кожному етапі аналізу, при використанні різних методів і прийомів. Школярі вчаться уважно читати художній текст, звертати увагу на деталі, розуміти значення мовленнєвих нюансів у певному фрагменті твору, зважаючи на весь текст як на цілісність. Вони розуміють стратегії, якими користувався автор, щоб передати читачам свої погляди.